aptiktas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinė dalis (iki 25 cm) apardyta ariant. Šurfe rasta keramikos brūkšniuotu ir lygiu paviršiumi. Kiek mažiau yra grublėtosios keramikos bei keramikos gludintu paviršiumi. Kituose dviejuose šurfuose, iškastuose kalvos pakraščiuose, kultūrinio sluoksnio neaptikta. Greičiausiai gyvenvietė buvusi nedidelė ir išsidėsčiusi pačiame kalvos viršuje – maždaug 50x50 m plote. Pagal keramiką ją galima datuoti I tūkstantmečio pirmąja puse–viduriu.

Į Š nuo Pasamanės ežero esančioje aukštoje kalvoje aptikta 120x74 cm skersmens laužavietė be radinių (šurfas 29). Ant tos pačios kalvos iškastuose dar keliuose šurfuose (28, 85, 86) nieko archeologiškai vertingo neaptikta. Į R nuo Pasamanės ežero ir į Š nuo Zapurvio ežero, kalvos P šlaite, šurfe 17, buvo aptiktas degėsingas maišyto molio sluoksnis, tačiau jame taip pat jokių sluoksnį datuojančių radinių neaptikta. Tame pačiame šlaite iškastuose šurfuose 19–22 ir 78 nieko archeologiškai vertingo nerasta.

Vizualiai žvalgant būsimąją golfo aikštyno teritoriją jokių archeologiškai vertingų objektų neaptikta. Tik Pipiriškių (Pasamanės) piliakalnio R pašlaitėje (teritorija nepatenka į projektuojamą golfo aikštyną), minėtame bulvių lauke, buvo surinkti 43 nedideli lipdytos keramikos fragmentai, iš jų 23 inventorinti. Tai lipdytos keramikos brūkšniuotu, lygiu, grublėtu bei gludintu paviršiumi šukelės.

SURVEY EXPLORATIONS
IN THE SURROUNDINGS
OF PIPIRIŠKĖS HILL-FORT

In 2003 in the projected golf-links (Elektrėnai municipality) the area of 88,25 m^2 was explored (86 test pits) and the area of almost 140 ha was surveyed.

On the hill next to the Pipiriškės (Pasamanė) hill-fort, an ancient settlement was detected. The undisturbed cultural layer up to 30 cm thick contained handmade pottery with brushed, plain, rusticated and burnished surface. According to the pottery, the settlement can be dated to the first half and the middle of the 1st millennium.

GYVENVIEČIŲ TYRINĖJIMAI KERNAVĖJE, PAJAUTOS SLĖNYJE

Aleksiejus LUCHTANAS

2003 m. birželio–spalio mėn. VU ir KAIM atliko tyrimus Kernavės senovės gyvenvietės (A 1477) ir Ker navės senojo miesto vietoje (A 1473). Tyrimai buvo susieti su lauko kelio per Pajautos slėnį rekonstrukcijos darbais. Iš viso ištirtas 2122,04 m^2 plotas – 12 tarpusavyje besijungiančių perkasų. Perkasos 1–10 buvo kasamos į V nuo Pajautos upelio žiočių, į Š nuo 1997 m. tyrinėtos senovės gyvenvietės dalies, buvusios J. Rickevičiaus sodybos namų valdoje (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 82–86). Perkasa 11 (48 m^2) buvo centrinėje gyvenvietės dalyje, į Š nuo pušyno, priešais Pilies kalno piliakalnį, į P nuo 1986–1992 m. tyrinėtų XIII–XIV a. žemutinio miesto plotų (žr. *ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 137–142). 2003 m. tyrinėjimai apėmė visą tvarkomo kelio ruožą, kuriame buvo išlikęs kultūrinis sluoksnis arba jo pėdsakai. Likusioje 2,3 km ilgio kelio at-

karpoje kelio tiesimo darbų metu buvo vykdomi archeologiniai žvalgymai, kurių metu archeologinių radinių nerasta, kultūrinio sluoksnio neaptikta. Nors visuose tirtuose plotuose kultūrinis sluoksnis apardytas jau iki šiol buvusio kelio, senovės gyvenvietės Š dalyje pavyko aptikti iki 0,5 m storio kultūrinį sluoksnį bei išskirti bent tris pagrindinius vietovės apgyvendinimo etapus. Tyrimų metu aptikta pastatų liekanų: židinių, įva irių ūkinių-gamybinės paskirties objektų – ūkinės duobės, metalo lydymo vietos, rudnelės liekanos ir kt. Šioje gyvenvietės dalyje seniausio apgyvendinimo pėdsakai siekia epipaleolito–mezolito–neolito laikotarpį. Skirtingai nuo ankstesniais metais tirtų plotų prie pat Neries (H_{abs} 62,00–62,50 m), šioje dalyje (H_{abs} 61,4–63,1 m) rasti tik pavieniai būdingi dirbiniai. Paminėtini episvidrinis strėlės antgalis, mikrolitai, vandens nugludintas širdinis strėlės antgalis, gremžtukai, skeltės ir kt. bei 1073 vnt. titnago skaldos. Matyt, ši teritorija sudarė akmens amžiaus gyvenviečių periferinę zoną. Šioje dalyje nerasta nė vieno ankstyvojo geležies amžiaus kapo – jų būta tik aukščiausioje vietoje, piečiau nuo 2003 m. perkasų. Rasti tik pavieniai bronzos–ankstyvojo geležies amžiaus radiniai: akmeninių gludintų kirvių fragmentai, išgrąžos.

Intensyviausias kultūrinis sluoksnis susidarė I tūkst. pradžioje ir pirmoje pusėje. Pirmame etape čia įsikūrė nedidelė neįtvirtinta gyvenvietė su brūkšniuotąja keramika. Šiam laikotarpiui priklauso vienas apie 1 m skersmens apvalus židinys su pakraštėliu, suformuotu iš molio. Aplink jį koncentravosi briauninių formų brūkšniuotoji keramika, puošta gnaibymo, įkartėlių, duobučių ornamentu. Tai sudaro 14,3% visos surastos gyvenvietėje keramikos. Gyvenvietė su brūkšniuotąja keramika užėmė nedidelę teritoriją ir tyrimų metu išsiskyrė stratigrafiškai. Kiek vėliau – II–III a. sandūroje šioje vietoje išaugo daug didesnė gyvenvietė su grublėtąja keramika. Šiam laikotarpiui priklauso keturi kitokios konstrukcijos židiniai – stačiakampiai su didesniais akmenimis pakraščiuose bei ištisai grįstu akmenimis padu. Šiam laikotarpiui priklauso ir pagrindinė radinių dalis. Dominuoja ankstyvoji grublėta keramika su brūkšniavimo žymėmis (63,1%). Taip pat nemažai rasta nežymiai profiliuotų nedidelių lipdytų puodų lygiu paviršiumi (17,5%) bei juodos ir rudos gludintos keramikos (3,3%). Sluoksnyje dominavo dirbiniai, susiję su spalvotų metalų liejimu. Tai rodo gamybinę šios gyvenvietės dalies paskirtį. Rasta net 180 tiglių fragmentų, daug metalo lašelių, keli nuo liejinių nukirsti perliejimai. Iš kitų radinių paminėtini trys geležinės segės lenkta kojele, lazdeliniai smeigtukai, mėlyno stiklo karoliukas, bronziniai cilindrėliai, žiedai, pentinas su kilpele ir sagute, kirvių nuolaužos, peiliai, ylos, moliniai dvigubo nupjauto kūgio verpstukai, trintuvų akmenys ir kt. Įvairiose gyvenvietės vietose rasta 61 kg geležies gargažių. V pakraštyje, apie 60 m nuo artimiausių pastatų, duobėje aptiktos išardytos rudnelės liekanos. Gyvenvietė buvo apleista V a., atrodo, gana staiga. Apie tai liudija nemažai rastų sveikų dirbinių. Keli grublėti puodai stovėjo pirminėje padėtyje. Gali būti, kad gyvenimas čia nenutrūko po staigaus priešų antpuolio. Rastas geležinis trisparnis strėlės antgalis, hunniškų senienų kompleksui priskirtinas cikadinis emaliuotas apkalas, masyvių kovos peilių nuolaužos. I tūkst. antroje pusėje gyvenvietės teritorija buvo apleista. Trumpam į jos vietą sugrįžta tik I–II tūkst. sandūroje. Šiam laikotarpiui priklauso kelių lipdytų puodų su bangelės ornamentu fragmentai, pamėgdžiojantys ankstyvąją apžiestą keramiką. Taip pat rasta

kol kas pirmoji Lietuvoje šio laikotarpio Čekijos moneta su prakalta skylute (pakabutis). Tai – Bretislavo I (1037–1055) sidabrinis denaras, nukaltas po 1050 m.

Tyrinėtas kelio ruožas patenka ir į XIII–XIV a. Kernavės žemutinio miesto teritoriją. Šio laikotarpio kultūrinis sluoksnis, buvęs po velėna, menkai teišlikęs. Žiestos keramikos su bangele, įkartomis, horizontaliomis linijomis rasta tik 1,4%. Daugiau aptikta pavienių XIII–XIV a. radinių: peilių, ylų, diržų sagčių, strėlių antgalių, cilindrinių spynų fragmentų. Iš papuošalų paminėtini žalvariniai žvangučiai, žiedai, segių ir apyrankių fragmentai, sagos, pakabučiai, apkalai. Vieni unikaliausių radinių – raudono šiferio kryželis ir bronzinė apgalvio plokštelės matrica su lelijos ornamentu, rasta perkasoje 10, į P nuo 1987 m. tirtos juvelyro dirbtuvės. Viršutiniame povelėniniame horizonte taip pat rasta viena pirmųjų lietuviškų monetų su įrašu „ПЕЧАТ“, ietigaliu ir kryžiumi.

Tyrinėjimai Pajautos slėnyje kelio trasoje leido patikslinti įvairių epochų gyvenviečių ribas, kartu įrodė išsamių tyrimų būsimoje kelio trasoje būtinumą. Tyrimų metu paaiškėjo, kad senovės gyvenvietės, ypač I tūkst. pirmojoje pusėje, buvo išsidėsčiusios Pajautos slėnyje vienkiemių principu ir tarp plotų su intensyviu kultūriniu sluoksniu pasitaikydavo tušti tarpai, skirti gamybinei ūkinei veiklai: dirbamiems laukams, juodosios metalurgijos vietoms ir kt. Tik visiškai ištyrus ir stebint visą trasą įmanoma gauti mokslinės informacijos.

EXPLORATIONS OF SETTLEMENTS IN PAJAUTA VALLEY, IN KERNAVĖ

In 2003 VU and KAIM performed explorations in the former location of the Kernavė ancient settlement and the Kernavė ancient town. The total area of 2.122.04 m^2 was explored. The habitation features from the ancient times (Epipaleolithic) dated to the 12th–14th centuries were detected.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI KULIONYSE

Arvydas MALONAITIS

2003 m. birželio 23–liepos 20 d. VPU vykdė žvalgomojo pobūdžio tyrinėjimus Molėtų r. Kulionių kaime, Želvos ežero R pakrantėje, tarp Kulionių piliakalnio (A 842/K) ir Verminio ežeriuko. Vieta parinkta už archeologinio paminklo ribų, miške, Labanoro regioninio parko teritorijoje, kurios reljefas sudėtingas. Žvalgyti numatytos vietos parinkimą lėmė dvi priežastys. Pirmoji – archeologinio pobūdžio: nors savo laiku žemė buvo intensyviai dirbama, bet kad ir kuklios liekanos galėtų gerokai praplėsti sampratą apie Kulionių archeologinį kompleksą. Antroji priežastis susijusi su numatomais Labanoro regioninio parko ketinimais sutvarkyti piliakalnį ir pritaikyti organizuotam lankymui, todėl kyla klausimas apie esamų paminklo ribų tikslinimą – ar jas palikti tokias, kokios yra dabar, ar praplėsti. Visa ši teritorija, išskyrus 40x30 m dydžio plotelį Želvos ežero R krante prie pat piliakalnio apsaugos zonos ribos, dabar yra apaugusi mišku. Tačiau taip buvo